

Elżbieta Bloch-Bogusławska¹, Ewa Pufal¹, Bogusław Sygit², Teresa Nowacka¹

Śmiertelne wypadki przy pracy jako wynik braku lub nienależytej kontroli pracowników (doniesienie z badań)

Accidents at work as an effect of lack or inadequate inspection /supervision of employees/workers (inform study)

¹ Z Katedry Medycyny Sądowej UMK w Toruniu, Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy

Kierownik: prof. dr hab. med. K. Śliwka

² Z Zakładu Kryminalistyki, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego

Kierownik: prof. dr hab. B. Sygit

Z analizy dostępnych danych statystycznych, jak i z badań naukowych wynika, że wypadki przy pracy mają najczęściej charakter nieprzestępczy, ale są efektem nieszczęśliwego zbiegu okoliczności czy zachowania zawinionego przez ofiarę wypadku. Analiza dokumentacji z lat 1982-2007 Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej CM w Bydgoszczy pozwoliła autorom na przedstawienie obrazu tego zjawiska w regionie bydgoskim. Prześledzono ogółem 12 500 spraw, wśród których stwierdzono 175 wypadków przy pracy ze skutkiem śmiertelnym. Ocenie poddano rodzaj wypadków oraz stan trzeźwości ofiar tych wypadków.

The analysis of available statistical data and the results of research studies show that accidents at work most commonly have non-criminal character but are an effect of unhappy coincidence or culpable behavior of the victim of the accident. The analysis of data from the years 1982 to 2007 collected in Department of Forensic Medicine CM in Bydgoszcz allowed the authors to illustrate the phenomenon in the Bydgoszcz district. In total, 12 500 cases were investigated, among which 175 cases of fatal accidents at work were found. The types of accidents and state of sobriety of the victims were assessed.

Słowa kluczowe: wypadki przy pracy
Key words: accident at work

WSTĘP

Z analizy dostępnych danych statystycznych z informacji kompetentnych organów, jak i z ogłoszonych badań naukowych (głównie badań B. Hołysta, W. Radeckiego czy R. Szałowskiego) wynika, że wypadki przy pracy mają najczęściej charakter nieprzestępczy, są efektem nieszczęśliwego zbiegu okoliczności; czy zachowania zawinionego wyłącznie przez ofiarę wypadku [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9].

W celu zweryfikowania trafności takiej oceny Zakład Kryminalistyki Uniwersytetu Łódzkiego wspólnie z Katedrą Medycyny Sądowej UMK w Toruniu, Collegium Medicum w Bydgoszczy podjęły badania tego problemu. Z uwagi na jego rangę badania ograniczono do śmiertelnych wypadków przy pracy. Chodzi szczególnie o ocenę, czy okoliczności i przebieg zaistniałych wypadków pozwalały rozważyć (i na ile) udział w nich osób trzecich, a szczególnie czy wcześniejsze rzetelne kontrole bhp były w stanie zapobiec ich zaistnieniu. Postawiono tezę, że większości śmiertelnych wypadków przy pracy można było uniknąć, gdyby uprawnione i zobowiązane podmioty kontrolne wykonywały swoje obowiązki i w porę reagowały na występujące przypadki naruszeń przepisów bhp.

Niniejsze opracowanie jest zaledwie pierwszym komunikatem z tych badań. Na potrzeby badań przyjęto, że „śmiertelny wypadek przy pracy to wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku” (co jest zgodne z art. 3 i 4 ustawy wypadkowej).

CEL PRACY

Korzystając z danych zawartych w materiałach sądowo-lekarskich, zgromadzonych w Katedrze Medycyny Sądowej CM w Bydgoszczy przeprowadzono analizę śmiertelnych wypadków przy pracy, celem prześledzenia tego zjawiska w regionie bydgoskim.

MATERIAŁ I METODY

Analizie poddano materiał z ostatnich 25 lat, tj. od 1982 do 2007 roku zgromadzony w Katedrze Medycyny Sądowej Collegium Medicum w Bydgoszczy. Prześledzono ogółem 12 500 spraw, wśród których stwierdzono 175 wypadków przy pracy ze skutkiem śmiertelnym. Ocenie poddano rodzaj wypadków oraz stan trzeźwości ofiar tych wypadków.

WYNIKI BADAŃ

Tabela I. Ogólne typy wypadków.
Table I. Types of accidents at work.

Typ wypadku / Type of accident	Ilość/ Number
Porażenie prądem / Electrocution	17
Przejechanie przez dźwig / Running-down by a crane	1
Przygniecenie / Crush	40
Wciągnięcie przez maszynę / Trapping in a machine	8
Upadek z wysokości / Falling from height	38
Inne / Others	71
Razem / Together	175

Tabela II. Okoliczności wypadków w latach.
Table II. Circumstances of accidents at work in the years.

Okoliczności wypadku Circumstances of accidents	Lata Years			
	1982- -1989 Ilość Number	1990- -1999 Ilość Number	2000- -2007 Ilość Number	Razem Together
Porażenie prądem / Electrocution	4	9	4	17
Przejechanie przez dźwig / Running-down by a crane	1			1
Przygniecenie / Crush	16	16	8	40
Wciągnięcie przez maszynę / Trapping in a machine	2		6	8
Upadek z wysokości / Falling from height	14	11	13	38
Inne / Others	25	23	23	71
Razem / Together	62	59	54	175

Tabela III. Alkohol a okoliczności wypadku.
Table III. Alcohol and circumstances of accidents at work.

Okoliczności wypadku Circumstances of accidents	Pod wpływem alkoholu / Under the influence of alcohol	Trzeźwy / Sober	Razem / Together
Porażenie prądem / Electrocution	12	5	17
Przejechanie przez dźwig / Running-down by a crane	1		1
Przygniecenie / Crush	36	4	40
Wciągnięcie przez maszynę / Trapping in a machine	6	2	8
Upadek z wysokości / Falling from height	27	11	38
Inne / Others	47	24	71
Razem / Together	129	46	175

OMÓWIENIE WYNIKÓW I WNIOSKI

Analiza okoliczności i przyczyn badanych wypadków pozwala przyjąć, że dochodziło do nich w efekcie braku lub nienależytej kontroli oraz nadzoru w zakresie zapewnienia bezpiecznych warunków pracy. Do wniosku tego uprawniały następujące ustalenia dokonane w toku badań:

1. upadki z wysokości – nie miałyby miejsca, gdyby egzekwowano konieczność używania lin zabezpieczających nie dopuszczano do pracy na wysokości osoby nietrzeźwe, wyposażano pracowników w specjalne obuwie, aktualizowano badania lekarskie (wykluczające np. lęk przestrzeni);
2. przysypanie ziemią nie byłoby przyczyną śmiertelnego wypadku, gdyby zabezpieczano np. ściany wykopu;
3. przygniecenie przez wycinane drzewo – gdyby nauczono bezpiecznego zachowania przy tej czynności, stosowania odciągów itd.;
4. porażenie prądem, gdyby okresowo badano sprawność urządzeń poruszanych prądem, szkolono w rozpoznaniu zagrożeń elektrycznych;
5. zatrucie środkami chemicznymi – gdyby okresowo kontrolowano sprawność urządzeń gromadzących te środki, przeszkolono w zakresie rozpoznawania groźby niebezpiecznych sytuacji oraz rozpoznawania środków chemicznych po ich zapachu czy wyglądzie. Jaskrawym przykładem takiej sytuacji było śmiertelne zatrucie, jakiemu uległ strażak w czasie neutralizacji środka chemicznego;
6. wciągnięcie w tryby maszyny mechanicznej nie nastąpiłoby, gdyby przeszkalano w zakresie bezpiecznej obsługi, zwracano uwagę na ubiór, w jakim wykonuje się pracę na tych urządzeniach, okresowo poddawano pracownika badaniom lekarskim (mającym poświadczyć jego sprawność fizyczną, stan wzroku itd.);
7. zatrucie tlenkiem węgla było możliwe wskutek braku albo wadliwej wentylacji, nie czyszczenia przewodów kominowych, zaniechania kontroli sprawności tych urządzeń;
8. śmiertelne wypadki drogowe zaistniały jako efekt dopuszczenia do ruchu pojazdu w złym stanie technicznym, dopuszczenia do jego kierowania przez pracownika, który ze względów zdrowotnych utracił

zdolność do prowadzenia pojazdów, czy też nie posiadał uprawnień koniecznych do wykonywania tej czynności.

Aczkolwiek śmiertelne zatrucie się alkoholem na terenie zakładu pracy i w czasie pracy (przez pracowników, których praca nie uzasadniała spożywania alkoholu) nie jest co prawda uznawane za wypadek przy pracy, to jednak odnotowane wypadki zgonu w takich okolicznościach, w efekcie stężenia alkoholu we krwi od 3,5 do 4,6‰, potwierdzają tezę o nienależycie funkcjonującej kontroli pracowników i w efekcie poprzez niezareagowanie w porę przyczynienia się do ich śmierci.

Wobec ustalenia szeregu okoliczności obciążających organa kontrolujące pracowników, głównie przez brak lub nienależytą kontrolę, co uniemożliwiło zapobieżenie wypadkom, w naszej ocenie, zbadane śmiertelne wypadki przy pracy miały z reguły charakter przestępczy. Podmioty odpowiedzialne za kontrolę obciążały np. następujące zachowania:

- tolerowanie eksploataowania niesprawnych maszyn i urządzeń, podejmowania pracy bez wymaganych kwalifikacji na danym stanowisku pracy, bez koniecznych uprawnień czy wbrew zaleceniom lekarskim oraz nieużywanie sprzętu i odzieży ochronnej przez pracowników;
- nie reagowanie na niewłaściwą organizację pracy, na wadliwe rozwiązania techniczne i ergonomiczne;
- niewłaściwe przeprowadzanie kontroli w efekcie czego nieujawnianie w porę zagrożeń dla życia i zdrowia pracowników.

Zakres i granice odpowiedzialności osób za zaistniałe śmiertelne wypadki przy pracy jest szeroki. Obejmuje bowiem:

1. osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo i higienę pracy (a więc osoby: kierujące pracownikami, odpowiedzialne za finansowanie zadań w zakresie zapewnienia bhp, zajmujące samodzielne stanowiska, jak np. głównego mechanika, głównego energetyka, głównego technologa, operatora maszyn i urządzeń; czy koordynatorzy sprawujący nadzór nad bhp pracowników zatrudnionych przez różnych pracodawców w tym samym miejscu). Osoby te, w przypadku gdy nie dopełnią ciążących na nich obowiązków w zakresie bhp i przez to chociażby narażą pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu podlegają karze z art. 220 k.k. [10];

2. osoby, które w zakresie swoich kompetencji mają sprawy związane z kontrolą bhp, ale nie odpowiadają za stan bhp w danym zakładzie, a więc np. służba bhp, społeczny inspektor pracy, państwowy inspektor pracy, inspektor sanitarny, służba medyczna pracy, konsultanci w zakresie bhp, komisja bhp; osoby szkolące pracowników z zakresu bhp; rzeczoznawcy ds. bhp czy eksperci spoza zakładu pracy. Jeżeli będąc funkcjonariuszami publicznymi (np. państwowy inspektor pracy czy państwowy inspektor sanitarny) przekroczą swoje uprawnienia albo niedopełnią ciążących na nich obowiązków z tego zakresu i przez to dojdzie do wypadku przy pracy, poniosą odpowiedzialność z art. 231 k.k. W przypadku zaś braku funkcjonariusza publicznego – osoby te mogą odpowiadać za przestępstwo z art. 160 k.k., w zbiegu z innymi przepisami k.k. (zależnie od skutków zdarzenia). Jeżeli natomiast osoby odpowiedzialne za stan bhp w zakładzie pracy lub kierujące pracownikami nie przestrzegają przepisów lub zasad bhp, ale nie wywoła to stanu zagrożenia dla życia lub zdrowia pracowników, odpowiedzialność za wykroczenie z art. 283 kodeksu pracy [11, 12].

Wstępne wyniki naszych badań potwierdziły przypuszczenie, że zazwyczaj organa ścigania ograniczały kwalifikowanie spraw o wypadek przy pracy do przepisu art. 220 k.k., doprowadzając w efekcie do bezkarności „innych sprawców”, których niedopełnienie obowiązków doprowadziło do takich zdarzeń.

W toku postępowania przygotowawczego należy więc ustalać krąg wszystkich osób, które choćby pośrednio przyczyniły się do zaistniałego wypadku przy pracy, a szczególnie czy niedopełnienie obowiązków w zakresie kontroli bhp pozostawało w związku przyczynowym z późniejszymi wypadkami. Poza tym badania wykazały oczywistą prawdę, że każdy pracownik chce pracować bezpiecznie, wykonywać satysfakcjonującą go pracę i otrzymywać za to wynagrodzenie. Jednocześnie nikt nie lubi być kontrolowanym i upominanym. Paradoksalnie jednak – im większy nadzór i kontrola nad sposo-

bem wykonywania pracy, tym mniej wypadków przy pracy.

PIŚMIENNICTWO

1. Flasiński M.: Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową w nowym Kodeksie Karnym, PiZS 1998, 4.
2. GatekUNET W.: Kryminalistyczne aspekty ustalania związku przyczynowego między działaniem sprawcy a skutkiem wypadku przy pracy, „Nowe Prawo”, 1969, 7-8.
3. Gliszczyńska X.: Udział człowieka w powstawaniu wypadków przy pracy, Warszawa, 1967.
4. Hołyst B.: Wiktymologia, Warszawa, 2006, Wyd. 3.
5. Hołyst B.: Kryminologia, Warszawa, 2007, Wyd. 9.
6. Radecki W.: Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, Warszawa, 2001.
7. Radecki W.: Odpowiedzialność karna za naruszenie bezpieczeństwa i higieny pracy, Wrocław, 1975.
8. Radecki W.: Wpływ winy poszkodowanego w wypadku przy pracy na odpowiedzialność karną i karno-administracyjną kierownictwa zakładu pracy, „Nowe Prawo”, 1973, 6.
9. Szawłowski R.: Kryminalistyczna ocena postępowania w sprawach o wypadki przy pracy, Warszawa, 1982.
10. Tomporek A.: Przedmiot ochrony prawno-karnej i podmioty przestępstw przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową (art. 219-221 k.k.), PiZS, 2002, 8.
11. Widzisz R.: Odpowiedzialność za naruszenie bezpieczeństwa i higieny pracy w świetle art. 220 Kodeksu Karnego, „Prokuratura i Prawo”, 2005, 4, 63.
12. Widzisz R.: Odpowiedzialność karna za niezawiadomienie o wypadku przy pracy, „Prokuratura i prawo”, 2007, 5.

Adres do korespondencji:
Katedra Medycyny Sądowej UMK w Toruniu
Collegium Medicum w Bydgoszczy
ul. M. Skłodowskiej-Curie 9
85-094 Bydgoszcz
Tel. 052 585 35 52